

65-godišnja tradicija izlaženja mljekarskih časopisa u Hrvatskoj

UDK :637.1

Matej MARKEŠ, dipl. inž., Zagreb

Nakon završetka prvoga svjetskog rata u gradovima u Hrvatskoj, a napose u Zagrebu, naglo se povećavao broj stanovnika. Za njih su bile potrebne sve veće količine namirnica, među kojima i mlijeka i mliječnih proizvoda.

Istovremeno su seoska domaćinstva iznosila na prodaju sve veće količine mlijeka. Proizvođači iz bliže okolice gradova nosili su mlijeko na gradske tržnice ili u kuće potrošača, a u mjestima udaljenijim od gradova otvorene su mnogobrojne, uglavnom privatne »mljekare«. Neke od njih su otkupljivale mlijeko i vozile ga u Zagreb, a druge su ga prerađivale. Bilo je i mnogo onih koji su doneseno mlijeko »vrcali« separatorom. Donosiocu su odmah vraćali obrano mlijeko, a preuzimali samo vrhnje i prerađivali ga u maslac. Mnoge od tih »mljekara« bile su i tehnički i kadrovski vrlo oskudno opremljene i stoga kratka vijeka.

Jedna od najmodernijih i tada najsuvremenije opremljenih bila je mljekara Centralne seljačke mljekarske zadruge »SAMOPOMOĆ« u Zagrebu, osnovana 1923. godine. Oko nje su se okupili tadašnji mljekarski stručnjaci na čelu sa dr. *S. Filipovićem*, docentom i profesorom na zagrebačkom Poljoprivredno-šumarskom fakultetu.

Upoznati s uspjesima na području mljekarstva u mnogim evropskim zemljama, želeći da se slični uspjesi postignu i u nas, nekolicina dobronamjernika pokreće najprije list »MLJEKAR«, koji ubrzo prestaje izlaziti, a njegove pretplatnike preuzima »*Mljekarski list*«, mjesečnik za mljekarstvo, mljekarsku industriju i trgovinu. Prvi broj lista izašao je iz tiska prije 65. godina, odnosno 26. VII. 1926. godine. Vlasnik i izdavač lista je Zadruga sveza u Zagrebu, a odgovorni urednik *Vjekoslav Gortan*, ravnatelj Zadruga sveze. Glavni stručni urednik je dr. *S. Filipović*, a tehnički urednik *Blaško Štitić*.

Zadruga sveza 10 godina — do kraja 1935. — ostaje vlasnik i izdavač »*Mljekarskog lista*« pod uredništvom dr. *Vjekoslava Gortana*.

Od početka 1936. pa do kraja 1937. godine vlasnik i izdavač je Konzorcij »*Mljekarskog lista*«, kojemu je na čelu dr. *Ferdo Fuchs*. Odgovorni urednik lista postaje *Blaško Štitić*.

Nakon dvije godine — početkom 1938. godine osniva se novi konzorcij »*Mljekarskog lista*«. Tek u prvom broju »*Mljekarskog lista*« 1939. obznanjeno je da je na čelu konzorcija *Stjepan Pavlić*, a odgovorni urednik i nadalje je bio *Blaško Štitić*.

»*GOSPODARSKA SLOGA*«, razgranata i gotovo sveobuhvatna privredna organizacija na području novoformirane Banovine Hrvatske, zahvaća od 1936. godine sve pore gospodarskog života na selu, pa tako i mljekarstvo. Zahvaljujući agilnosti, domišljatosti i smjelosti predvodnika mljekarske akcije *Ivana Derežića*, provedene su u Hrvatskoj mnogobrojne organizacijske promjene u mljekarstvu, napose u opskrbi Zagreba mlijekom.

U cilju što veće popularizacije »*mljekarske akcije*«, pojavila su se od studenoga 1937. do travnja 1938. godine četiri broja glasnika Središnje mljekarske zadruge u Zagrebu pod naslovom »*Mljekarski glasnik*« prilog »*Gospodarske sloge*«.

Nakon prestanka izlaženja »Mljekarskog glasnika« njegova se tematika uključuje u sadržaj »Mljekarskog lista«.

Godine 1940. »Mljekarski list« dobiva novog vlasnika, novo uredništvo te smanjeni format. Vlasnik i izdavač lista je *Savez mljekarskih zadruga Gospodarske sloge u Zagrebu*, a odgovorni urednik lista je *Velimir Devčić*.

U 1941. godini izlazi samo jedan broj »Mljekarskog lista«, i to tek u lipnju. Vlasnik i izdavač je i nadalje *Savez mljekarskih zadruga Gospodarske sloge*, a glavni i odgovorni urednik lista je *Ivan Derežić*.

Godinu dana nakon prestanka izlaženja »Mljekarskog lista« (u lipnju 1942. godine) počelo je izlaziti »Mljekarstvo« kao mjesečni prilog »Gospodarstva«, odnosno »Gospodarskog lista«. »Mljekarstvo« je izlazilo redovito svaki mjesec do travnja 1944. Uređuje ga *Savez mljekarskih zadruga Gospodarske sloge* kao pouke i obavijesti za članove mljekarskih zadruga i seljačke gospodare. Ime urednika nije naznačeno za svo vrijeme izlaženja ovog lista.

Ogromne promjene u Hrvatskoj na vojnom, političkom, gospodarskom, organizacijskom i svim drugim područjima života u razdoblju od 1944.—1948. godine dovele su do prekida kontinuiteta u izlaženju mljekarskih časopisa na području Hrvatske.

U veljači (II) 1949. pojavljuje se kao mjesečnik »*Bilten Glavne direkcije za mlijeko*« u Zagrebu. Nakon što je izlazio pet mjeseci te nakon ukidanja spomenute direkcije, prestaje se pojavljivati i ovaj šapirografirani bilten.

Dvije godine potom pojavljuje se također šapirografirani »*Mjesečnik Udruženja mljekarskih radnika Hrvatske*, koji izlazi redovito od lipnja do kolovoza (VI—VIII) 1951. godine.

Spomenuti »*Mjesečnik*« prerastao je u »MLJEKARSTVO«, kojega se prvi broj pojavio u listopadu (X) 1951. godine, a koji kontinuirano izlazi 40 godina, sve do danas.

Iz ovog novog »*Mljekarstva*« je izrastao 1964. godine i suvremeni »MLJEKARSKI LIST«, namijenjen isključivo proizvođačima mlijeka. Dok je tematika industrijske obrade i prerade mlijeka i priopćenja o znanstveno-istraživačkoj djelatnosti na području mljekarstva ostala u domeni »*Mljekarstva*«, problematika proizvodnje i primarne obrade mlijeka prešla je u »*Mljekarski list*«, koji već 28 godina izlazi redovito kao mjesečnik, a vlasnik i izdavač mu je UD RUŽENJE MLJEKARSKIH RADNIKA HRVATSKE U ZAGREBU.

Gornji letimičan kronološki pregled pokazuje vitalnost struke, opravdanost stručnog tiska i gotovo tvrdoglavu upornost naših mljekarskih stručnjaka, koji su — usprkos burnim vremenima — održavali, a nakon kraćih ili dužjih prekida tokom minulih 65 godina revitalizirali mljekarski tisak u Hrvatskoj.

»*Mljekarski list*« od 1926. do 1939. godine, kao i »*Mljekarstvo*«, prilog »*Gosp. lista* 1942.—1944. godine, tiskani su na papiru velikog formata (C4), dok je »*Mljekarski list*« 1940. i 1941. godine sveden na format B5. Službena obavijest zajednice za mljekarstvo (1942), Bilten Gl. direkcije za mlijeko i ml. proizvode 1949, kao i Mjesečnik Udruženja mljekarskih poduzeća Hrvatske (1951) razmnažani su na šapirografu ili ciklostilu na papiru formata A4. Izuzetak je pri tom br. 1 Biltena, koji je tiskan u tiskari u formatu B5.

Iako mljekarski časopisi koji su izlazili na tlu Hrvatske nisu imali politički značaj, ipak se kroz njih mogu pratiti najvažnija gospodarska i politička zbivanja u nas i u svijetu.

Po završetku prvoga svjetskoga rata postupno se obnavljaju industrija, zanatstvo, trgovina, poljoprivreda i druge djelatnosti u čitavoj Evropi, pa i u novonastaloj kraljevini SHS. Povećana proizvodnja i prerada mlijeka u seoskim domaćinstvima u Hrvatskoj — uz povećanu potražnju u gradovima — potiče razvoj prerade i prometa mlijekom i mliječnim proizvodima. Nakon kratkotrajnog poleta nastupa opća gospodarska kriza s teškim posljedicama u svijetu i u nas, koju prati katastrofalni pad cijena poljoprivrednih proizvoda, zaduživanje seljačkih gospodarstava, financijska propast mnogih privatnih poduzeća, zadruga, banaka i štedionica. Uništavanje ogromnih količina hrane u svijetu: mesa, pšenice, riže, mlijeka, kave, stoke i dr. odvija se usporedo s dramom u siromašnim zemljama, gdje milijuni ljudi umiru od gladi.

Pretpostavljalo se je da će se političko i gospodarsko stanje u Hrvatskoj poboljšati djelovanjem Gospodarske sloge.

»Sloga« razvija od 1936. godine snažni zadrusni pokret na području čitave banovine. Postojeće mljekarske zadruge njenom se akcijom udružuju u Središnju mljekarsku zadrugu, koja doskora prerasta u Savez mljekarskih zadruga.

Pod utjecajem Gospodarske sloge većina privatnih mljekara koje prodaju mlijeko u Zagrebu, udružuju se u Mljekarsku nabavlačku zadrugu (21. XI. 1937). Zadruga je dužna da organizira otkup mlijeka iz okolice Zagreba, i to preko novoosnovane Seljačke mljekarske zadruge (osnov. 3. III. 1938), u koju se izravno udružuju svi davaoci mlijeka u okolici Zagreba, kao i povjereništva Gospodarske sloge koja su do sada surađivala sa Savezom mljekarskih zadruga.

Kroz »Mljekarstvo« je vidljivo da se u Evropi priprema novi gospodarski politički poredak kojem se postupno priklanja i stara Jugoslavija. Slijedi 1941. godina s ratom na našem području, s osnutkom »Nezavisne Države Hrvatske«, i dirigiranim gospodarstvom, uključujući i mljekarstvo preko Zajednice za mljekarstvo, njene Poslovne središnjice za »Lacte« kao organizacije svih mljekara.

No uslijed ratnih operacija već potkraj 1943. godine prestaje rad svih mljekara te organizirani otkup i prerada mlijeka na području Hrvatske.

Po završetku drugoga svjetskog rata i organiziranju nove, Titove Jugoslavije, nastavlja se dirigirana privreda kroz razne direkcije i uprave.

Rezultati organiziranog otkupa i prerade mlijeka nisu nigdje objavljivani — bili su tajni — pa se tek u biltenu Glavne direkcije za mlijeko 1949. godine mogu vidjeti obrisi rada tadašnjih mljekarskih poduzeća. Tek iz »Mjesečnika« udr. mljek. pod. Hrvatske (VI—VIII 1951) i dalje od »Mljekarstva« (X. 1951) možemo pratiti dalji razvoj ove privredne djelatnosti sve do današnjih dana.

»Mljekarski list« i »Mljekarstvo« kao prilog Gosp. listu svojim brojnim obavijestima o tržištu mlijeka i ml. proizvodima, informiraju o širokom asortimanu mliječnih proizvoda domaćih proizvođača i proizvoda iz uvoza. Tako doznajemo već 1926. godine I. hrv. — slav. središnja maslarna *Pavao Stubbe* — *Đakovo* proizvodi čajni maslac »*Mira*«. Parna mljekara i sirarna *Josip Macašek*, Vel. Zdenci proizvodi prvorazredni poluementalac, zatim domaći trapist i maslac. Centralna seljačka mljekarska zadruga »*Samopomoć*« proizvodi u svojoj parnoj sirani u Poljani (Pakračkoj) *trapist-sir* »*Croatia*« (Slike), koji je isprva nosio etiketu i zaštitnu marku s nacrtanim fratrom trapistom, ali je kasnije (od ožujka (III) 1927), na intervenciju samostana »*Marija Zvijezda*« iz

Poštarića pláćenâ u gotovom.

MLJEKARSKI LIST

Mjesečnik za mljekarstvo, mljekarsku industriju i trgovinu

Uredništvo i uprava: Zagreb
Trg I. br. 19, telefon 21-09

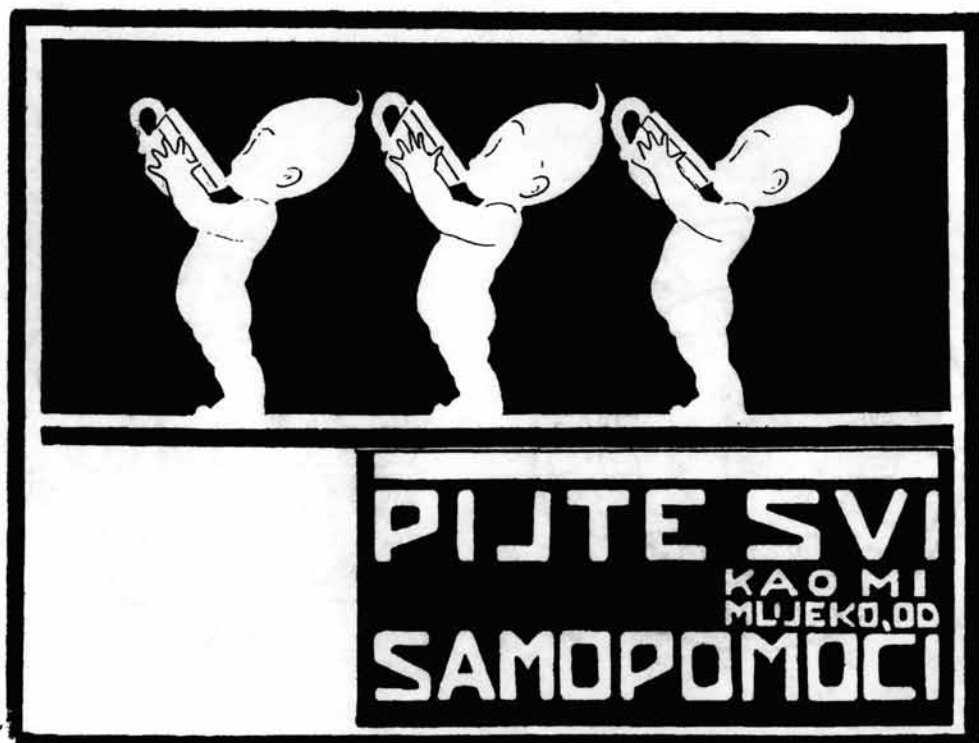
Pretplata godišnje Din 24
za inozemstvo Din 36—

God. I.

U Zagrebu, dne 27. jula 1926.

Broj 1

Prvi broj »Mljekarskog lista«, mjesečnika za mljekarstvo, mljekarsku industriju i trgovinu, izašao je iz tiska prije 65 godina

Efektna reklama — plakat — za povećanu potrošnju mlijeka »Samopomoći« u povodu »Mlječnog tjedna« (29. IV — 6. V 1928) i I Mljekarskog kongresa u Zagrebu (6. V 1928)

Banja Luke, ovaj znak morao biti izmijenjen. Od 1928. godine nudi svoje proizvode »Prva jugoslavenska tvornica mlječnog praška i koncentriranih mlječnih proizvoda u kutijama« Mljekara »Slavija«, Staro Petrovo Selo, a »Prva hrvatska i slavonska parna mljekara i sirana Ljudevit Modly, Končanica, reklamira svoje specijalitete mlječnih proizvoda: »Sokol« — *ementaler desert* u kutijama po 6 obroka i u blokovima po 1 kg, zatim *trapist krem-desert sir*, *romadur desert sir*, *jugo-ementaler* u hljebovima od 50—70 kg, »Sokol« *maslac* i dr.

»Mljekarski list« je bio pokretač vrlo značajnih akcija, kao što su:

— osnivanje mljekarskog društva Kraljevine SHS; konstituirajuća skupština bila je sazvana za 15. IX. 1929., a sazivači su bili: *Ljudevit Modly* i *Vjekoslav Gortan*.

— akciju za donošenje zakona o prometu mlijekom i mlječnim proizvodima,

— potiče otvaranje mljekarskih izložbi, kao i izlaganje mlječnih proizvoda na zagrebačkom zboru,

— jačanje zadružnog pokreta u mljekarstvu uz brojne prikaze uspješnog rada domaćih i inozemnih zadruga,

— uvođenje nove tehnike i tehnologije u mljekarstvu kod primarne obrade i čuvanja mlijeka kod rada i opremanja sabirališta, kod prerade mlijeka, čuvanja mlječnih proizvoda i dr.,

Centralna seljačka mljekarska zadruga »Samopomoć«, Zagreb proizvodila je u svojoj parnoj sirani u Pakračkoj Poljani »najfiniji i najbolji« sir trapist. Svoju prvotnu etiketu na siru (lijevo) zamijenila je u travnju 1927. god. novom (desno) jer su se banjalučki trapisti žalili na nelojalnu konkurenciju izvornom siru

— pokreće akciju za poboljšanje uvjeta rada mljekara i predlaže smanjenje želj. tarifa za prevoz mlijeka i mlj. proizvoda, subvencioniranje izgradnje i poslovanja zadružnih mljekara, zakonsku regulaciju opremanja i rada prodavaonica, kao i mljekara, zakonsku zaštitu domaće proizvodnje, stimulaciju izvoza i dr.

Poslije 1936. provodi žive akcije za zadružno organiziranje proizvođača mlijeka, za centraliziranu opskrbu mlijekom Zagreba, Osijeka i drugih gradova, registrira kretanje proizvodnje, otkupa i potrošnje mlijeka u inozemstvu, u Jugoslaviji i Hrvatskoj, napose u Zagrebu, i informira o mogućnostima izvoza domaćih mlječnih proizvoda u pojedine zemlje te o njihovim cijenama, carinama, zabranama uvoza, zahtjevima za kvalitetu i dr.

Prva hrvatska slavonska središnja maslarna P. stubbe, Đakovo, reklamira svoj maslac »Mira« u »Mljekarskom listu« 1927. god., a ujedno kupcima stavlja do znanja da je poduzeće utemeljeno još 1903. god.

STARO PETROVOSELO (Slavonija S. H. S.)

**PRVA JUGOSLAVENSKA TVORNICA
mliječnog praška (Trenčeničih) i kondenziranih
mliječnih proizvoda u kutijama (Kondenziranih)**

Zastupstvo u Zagrebu, SPITZER Mličari, Preradovičeva 20 Telefon 33-92
Zastupstvo u Beogradu: P. Dohčas, Beograd Hilendarska ul. 20

*Davno prije UNICEF-ovih »praškara«
proradila je još 1927. god. Prva jugoslavenska
tvornica mliječnog praška i
kondenziranih mliječnih proizvoda
— Mljekara »Slavija«, Staro Petrovo
Selo*

Mljekarsko zadrugarstvo ima zasebno mjesto u našim mljekarskim časopisima. Česti su prikazi rada uspješnih mljekarskih zadruga u Hrvatskoj, Sloveniji ili Srbiji, kao i uspjeha zadrugarstva u Danskoj, Švajcarskoj, Austriji i drugdje. U časopisima objavljenim od 1936. do 1944. godine posebni se značaj pridaje akcijama »Gospodarske sloge« na organizaciji seljaka — proizvođača mlijeka, učlanjivanju postojećih u Savez mljekarskih zadruga, te nastupu Saveza kao predstavnika i zastupnika interesa proizvođača mlijeka. Savez mljekarskih zadruga je otkupio zgrade, postrojenja i poslovanja svih privatnika, kao i mljekarske zadruge »Samopomoć«, koji su imali svoje mljekare u Zagrebu. Otkupljena su istovremeno i sva njihova sabirališta u selima. Time je stvoren preduvjet za izgradnju suvremene središnje mljekare u Zagrebu. Rat i prvo poratno razdoblje prekinulo je provedbu zacrtanih planova, pa je tek akcijom UNICEF-a poslije rata (1952) izgrađena nova, tehnički dobro opremljena zagrebačka mljekara.

U našim mljekarskim časopisima od 1926. do 1951. godine ima mali broj znanstvenih priloga. To ujedno svjedoči i o razini znanstveno-istraživačkog rada i broja visokoobrazovanih mljekarskih stručnjaka onoga vremena. No, bilo je i takvih priloga.

Sve vrijeme izlaženja mljekarskih časopisa u Hrvatskoj, od 1926. do 1951. godine u njima se naizmjenično objavljuju članci koji razmatraju problematiku proizvodnje kao i problematiku industrijske obrade i prerade mlijeka. Težište je ipak na problematici prerade i prometa, što ima posebno značenje za mljekarsku industriju — glavnog financijera časopisa. O tome svjedoče brojni članci i rasprave o proizvodnji raznovrsnih sireva, o maslacu, mikroorganizmima, laboratorijskoj kontroli mlijeka i proizvoda, o kiselomlječnim proizvodima, kazeinu, pasterezaciji, hlađenju mlijeka i dr.

No i brojni su članci koji informiraju o govedarstvu i ovčarstvu, o pasminama, uzgoju i selekciji stoke, o rekordima u proizvodnji mlijeka, o stočnoj hrani i hranidbi, o mužnji i postupku s mlijekom u domaćinstvu, o gospodarskom značenju mlijeka u domaćinstvu seljaka i države, o mlijeku kao hrani i mogućem izvoru bolesti, o sastavu i sastojcima mlijeka, o pogreškama i patvorbi mlijeka i mnogo drugog poučnog štiva za proizvođače mlijeka i domaćice.

**PRVA
HRVATSKA I SLAVONSKA PARNA MLJEKARA I SIRANA
LJUDEVIT MODLY, Končanica**

Proizvadjia u svojoj renomiranoj sirari prvorazredne specijalitete mliječnih proizvoda i to :

- »Sokol« Ementaler-dessert-sir u kutijama po 6 obroka
- »Sokol« Ementaler-dessert-sir u blokovima po 1 kg.
- Trapist-Crem dessert-sir u kutijama po 100 gr.
- Romadur-dessert-sir u kutijama po 100 gr.
- »Sokol« Trapist-sir punomastan u hljebovima po 1,20 kg.
- Jugo-Ementaler sir u hljebovima od 50—70 kg.
- »Sokol« šajni maslac u svim veličinama omota.

Tražite svagdje domaće mliječne proizvode Modly iz Končanice.

Razašilje poštom i željeznicom. Zatražite cijenik!

Posjetite izložbeni prostor na Zagrebačkom Zboru u paviljonu „B“ Mljekarsko odjeljenje od 29. IV. do 6. V. 1928.

Topljeni sir u kutijama i bloku, kao i druge sireve, proizvodila je pred više od 60 godina Prva hrvatska i slavonska parna mljekara i sirana Ljudevit Modly, Končanica

Zaslužuje posebnu pozornost rasprava između ing. *I. Reitera* i dr. *R. Rađoševića* o određivanju suhe tvari mlijeka u nas i diskutabilnoj vrijednosti Fleischmann-ove formule. Prilozi dr. *Rogine* izvješćuju o rezultatima ispitivanja specifične težine mlijeka u okolici Zagreba i suhoj tvari mlijeka. Samo ukratko se izvješćuje o istraživanjima dr. *S. Filipovića*, koja obaraju teoriju o tzv. »drugoj fazi« tvorbe mlijeka u vimenu. Vrijedni su i stručni članci o proizvodnji kačkavalja, posavskih sireva, podravskih sireva, o proizvodnji izvornog trapist sira, o travničkom i somborskom siru i dr.

Dodamo li svemu tome još i to da su u mnogim brojevima časopisa bile i male šale i karikature i po koja mljekarska pjesmica, možemo reći da oni odražavaju i oslikavaju prilike svog vremena i da su vrijedna baština naše gospodarske i kulturne stvarnosti.